

РІВЕНЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Акцентується увага на необхідності підвищення рівня освіти в умовах глобалізацій світової економіки і на прикладі розвинутих країн представлені напрямки досягнення певного рівня якості освіти, як головного чинника зміцнення національної економіки.

Ключові слова: *глобалізація, засоби праці, організаційна культура.*

Акцентируется внимание на необходимости повышения уровня образования в условиях глобализации мировой экономики и на примере развитых стран представлены направления достижения определенного уровня качества образования, как главного фактора укрепления национальной экономики.

Ключевые слова: *глобализация, средства труда, организационная культура.*

The attention is focused on the necessity to improve the level of education in the conditions of globalization of world economy; on the example of developed countries, the directions of achieving a certain level of quality of education as the main factor of strengthening national economy are presented.

Key words: *globalization, facilities of labour, organizational culture.*

Постановка проблеми. Глобалізація світової економіки зумовлює формування постіндустріального або технотронного суспільства. За цих умов зростає попит на кадри відповідної кваліфікації, які спроможні забезпечити не лише продуктивну трансформацію, а й належне функціонування суб'єктів господарської діяльності як на регіональному, так і державному рівнях окремо взятої країни і можливого їх інтегрування у світову плеяду.

Масове застосування технічних можливостей і вдосконалених технологій у виробництво однотипних товарів різними підприємствами, знижує їх частку ваги у цінній конкуренції, оскільки рівень якості запропонованих різними конкурентами важко відрізнити. З іншого боку, за законами ринкової економіки недостатній рівень пропозиції, спрямовує дію механізму ціноутворення на підвищення ціни на товар і цей момент швидко перехоплюється конкурентами. Але, за таких умов протягом тривалого періоду ні один з конкурентів не може одержати стійку перевагу на ринку, оскільки відбудеться, знові ж таки за законами ринкової економіки, зростання пропозиції. Тому альтернативою цінній може слугувати диференційована пропозиція, яка характеризується, наприклад, новаторськими рисами товару, іміджем фірми і способом подачі товару [1, с. 727]. А відтак, головним напрямом вирішення конкурентних проблем має стати підвищення загальної культури організації. Лише належна розбудова освітньо-фахового потенціалу, як важливого чинника у формуванні людського капіталу, основним рушієм якого є система загальної і спеціальної освіти, має зайняти чільне місце в практиці держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найактуальнішим напрямком подолання конкуренції на сьогодні є побудова такої організаційної культури, яка виділятиме економічну структуру в руслі розбудови її господарської діяльності, серед інших. У цьому сенсі питання створення і підтримання іміджу фірми та способу подачі товарів залежить від цілого ряду чинників, серед яких вирішальну роль відіграє питання стратегії управління кадрами на фірмі, тобто її кадрова політика, умінням забезпечувати свої інтереси, тобто “здатність до визначення потреб і формулювання на цій основі концепції господарської діяльності” [2, с. 9].

Знання і досвід полегшують генерування нових ідей, пошук нових видів діяльності, нових можливостей і розв'язків, У підсумку завдяки знанням обмеженість сучасних засобів виробництва становить щораз менші бар'єри для господарського розвитку. Освічена людина, завдяки знанням і досвіду легше долає опір зовнішнього середовища, слідує за поточним розвитком науки і техніки, краще розуміє наступаючі зміни, може ефективно протиставити себе надмірній бюрократії.

Питання підготовки спеціалістів, кадрового забезпечення і ефективного використання людського капіталу глибоко досліджувалися низкою вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Филип Котлер Джон Сондерс, Вероніка Вонг, Струмилин С. Г В.В.Паціорковский, Н.Н.Корхова, И.Н.Лылова, Е.Е.Рыжкина та ін.

Проведені ними дослідження є дуже актуальними і важливими. Але в умовах ринкової економіки посилюються вимоги і важливість завдання суспільства у пошуку шляхів покращання освітньої роботи і, особливо в напрямі всесторонньої індивідуальної підготовки спеціалістів, спрямованої на забезпечення продуктивнішого і ефективного використання ресурсного і трудового потенціалу підприємств, що й потребує покращання якості освіти.

Метою статті є показати об'єктивні умови необхідності підвищення рівня якості освіти в умовах глобалізацій світової економіки як головного фактора зміцнення національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Нині в підприємницькій діяльності на перший план висувається не стільки доступність до матеріальних і фінансових засобів, як було це кілька десятиліть тому, а стають знання та можливість їх використовувати в практичній роботі. Завдяки знанням можна не тільки швидше і легше визначити і використовувати свої шанси, а й також творити. Знання стали невід’ємним елементом сучасного підприємництва, який полегшує бізнесменам подолати бар’єри, пов’язані з обмеженістю матеріальних і людських засобів, уможливаючи отримання більшої вартості з тих самих засобів. При цьому активно проявляється така риса людського потенціалу, як якість засобів праці. Саме якість засобів праці виражається їх придатністю до праці, що формується загальною освітою, сумою професійного досвіду, умінням виконувати конкретні завдання та сформованим відношенням до праці.

Підходячи до питання інтелектуального капіталу в загальних рисах, слід відзначити, що у сучасному суспільстві чимраз більше значення відіграє рівень загальних знань. Він вважається вихідним пунктом для професійної освіти і підвищенні кваліфікації, і не тільки тоді, коли йдеться мова про рівень знань в галузі точних і природничих наук. Останнім часом вважається, що сучасна людина представляється не просто як жива істота, а як носій знань і стає центральним засобом, надаючи сучасному суспільству посткапіталістичний характер. Одночасно вона є інтегратором традиційних факторів виробництва.

Властивість засобів праці полягає у сприйманні і поглинанні (абсорбуванні) знань, а в наступному – у творчому і ефективному їх застосуванні. Останнє у великій мірі залежить від рівня побутових умов, в яких проходить процес навчання.

Спостереження в багатьох країнах виявили цікаву залежність: десятипроцентне продовження очікуваної середньої тривалості життя спричиняється до однопроцентного економічного зростання. Покращання стану охорони здоров’я та побутових умов, що спричиняється до продовження середньої тривалості життя, впливає на рівень підприємливості і на продуктивність праці [4, с. 185].

Однак, у багатьох країнах виявляється, що, навіть при розвинутій системі освіти, відчувається нестача кваліфікованої робочої сили при одночасному прояві надлишку некваліфікованих робітників, тобто при безробітті. Таке явище характерне для країн, що розвиваються, та країн з великим попитом на фактор праці, а також для економічно розвинених країн з не зовсім вдалою системою освіти. Проявляється це явище в нестачі висококваліфікованих спеціалістів технічного профілю та менеджерів зі знанням іноземних мов. Така нестача часто поповнюється дорогим імпортом кваліфікованих кадрів.

Своєрідною інтерпретацією рівня розвитку системи освіти є середній час тривалості навчання. У розвинутих країнах (Великобританія і США) існує переконання, що час тривалості навчання є достатньо довгим, щоб забезпечити робочій силі конкурентоспроможність у світовій економіці [5, с. 373]. У країнах, що розвиваються, цей час явно закорткий.

Дослідження науковців показують, що продовження середнього часу тривалості навчання праці на один рік забезпечує приріст ВВП на 9%. Ця залежність справедлива лише до збільшення часу навчання на три роки. Подальше збільшення часу навчання в результаті приводить до щораз меншого приросту ВВП – після досягнення певної критичної величини кожна наступна одиниця витрат на освіту приносить щораз менший ефект. Так, для країн, що розвиваються, середній рівень окупності суспільних витрат на шкільну освіту складає 24%, на середню – 15%, а на вищу – 12% [6, с.378].

Хоч витрати на освіту, охорону здоров’я та соціальне забезпечення мають головне і вирішальне значення для економічного розвитку, деякі країни перекладають ці витрати на самих громадян, між іншим із-за доволі великого терміну їх окупності. Тим більше, що окупність витрат на освіту проявляється лише після тривалого періоду, важко знайти однозначну залежність між цими витратами і результатами. В таких країнах у програтному становищі знаходяться підприємства (як приватні, так і державні), які зацікавлені в розвитку своїх кадрів.

Одночасно постає питання оплати за освіту. Адже безкоштовне навчання – це ілюзія. За навчання завжди хтось платить. Платить держава, установа, організація або сама фізична особа, яка навчається, чи її родичі. Якщо одні можуть платити за навчання безпосередньо, то інші – у формі повернення кредиту, або майбутньою виробничою діяльністю. Однак основним джерелом фінансування освіти завжди у всіх цивілізованих країнах є державний і місцевий бюджети, основною метою яких є державна підтримка освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансування вищої освіти у різних державах (%)

Країна	Кошти державного і місцевих бюджетів	Кошти отримані від плати за навчання	Інші надходження, в т.ч. від науково-дослідних робіт
Великобританія	62	12	26
Канада	70-85	11	29-40
Голландія	90	-	10
Німеччина	95 – 5	-	5
США – державні ВНЗ	59	14	27
США – приватні ВНЗ	20	38	42
Україна	40	55	5

Примітка: У Голландії, Німеччині, Фінляндії, Швеції студенти не сплачують за навчання.

Джерело: *Освіта і управління, 2004, № 1, с.51.*

Усілякі інвестування в освіту відбиваються на кінцевих результатах господарської діяльності регіону, країни. У зв'язку з цим питання оцінки освітньо-фахового потенціалу знаходиться в центрі уваги багатьох вчених. Так, ще радянський вчений С. Г. Струмилін запропонував національне багатство оцінювати “як валютновану суму продуктивних сил”, підкреслюючи, що багатство народу визначається не лише величиною накопичених ним уречевлених цінностей, але й кількістю та якістю робочої сили, якою цей народ володіє у кожен даний момент [7, с. 302-303].

Логічно виникає питання методики і методології оцінки величини і якості людського капіталу з врахуванням його специфіки. Одним з найпростіших і найдоступніших методів є визначення його величини на підставі вартості робочої сили. У такому випадку в якості критерію виступає заробітна плата.

Найпростіше розрахунок вартості капітального активу проводити шляхом ділення річного доходу від нього на суму річної процентної ставки. Така методика оцінки людського капіталу, хоч і дуже спрощена, однак, дає можливість визначити до певної міри передумови його формування, відтворення, розвитку і таке інше. Не вникаючи в даний момент в питання взаємозв'язку всіх чинників на рівень використання освітньо-фахового потенціалу в регіоні, розглянемо в першу чергу ті чинники, які відіграють вирішальні роль у його формуванні і відтворенні на такому рівні, який відповідав би сучасним вимогам розвинутого суспільства.

Зрозуміло, що базовою основою освітньо-фахового потенціалу є первинна освіта. Досвід розвинених країн показує, що первинна освіта в сучасних умовах вдосконалюється шляхом наступних двох чинників:

- постійного збільшення тривалості первинної освіти,
- виключення випадків отримання непридатної для сучасного ринку праці первинної освіти.

На нашу думку, до цих двох чинників слід додати ще один особливо важливий, а саме підтягування якісного рівня первинної освіти на селі до її рівня у місті. Цей чинник залежить від рівня побутових умов і може бути досягнений лише при відповідній підтримці і державній політиці.

Стосовно першого чинника, то слід вказати, що тривалість первинної освіти у розвинених країнах світу цей термін включає час багаторічної загальної, а також професійної освіти і підготовки, яку отримують молоді люди з моменту вступу у дошкільний заклад чи початкову школу до часу завершення регулярного щоденного навчання.

У недалекому минулому в Україні за часів СРСР обов'язковою була початкова освіта тривалістю чотири роки. Потім вона доповнювалася неповною середньою, середньою освітою. Останнім часом у нашій державі високими темпами розвивається вища освіта. Достатньо сказати, що лише за останні 5 років (початок XXI ст..) обсяг платних освітніх послуг зріс у 6 разів, тоді як в охороні здоров'я – вдвічі. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті спрямована на “державну підтримку інтелекту, як основи духовності людини в гармонії таких складових, як розум, почуття і воля” [9, т.1, с.6].

Складність питання економічного розвитку в країні можна пояснити не лише рівнем освіти, але й загальним рівнем побутових умов. Те, що рівень освіти в державі залежить лише від наявності фінансових засобів, не є абсолютною істиною. Економіка завжди супроводжується дефіцитом засобів на ті, чи інші потреби. Тому суть справи полягає не в засобах, а в способі їх формування та реалізації.

Висновки. Економічний результат, отримуваний від застосування людського капіталу, залежить в рівній мірі як від набутих ним у процесі загального і спеціального навчання якісних рис, так і сформованого етносу – відношення до виконуваних обов'язків і до структури, в якій працює людина та характеру взаємовідносин між працедавцем і виконавцем.

Людський капітал, як всякий інший, має кількісну і якісну сторони. Кількісна – фінансова сторона представляється вартісним аспектом його відтворення.

Якісний – залежить від цілого ряду чинників, серед яких першість належить системі освіти, яка формує його рівень і тому має стати в країні найбільш актуальним питанням сьогодення.

Література

1. Филип Котлер, Гари Армстронг, Джон Сондерс, Вероника Вонг. *Основи маркетинга*. Пер. з англ.-К.; Вид. «Вільямс», 1998.
2. Karlof B. *Strategia biznesu*. Варшава. Вид.: бібліотека менеджера і банкіра, 1992.
3. Джон Д. Даниэлс, Ли Х. Радеба. *Международный бизнес*. Москва: Дело Лтд, 1994.
4. Амоша А. И., Збаразская Л. А. *Реструктуризация промышленного производства: региональные проблемы и приоритеты* // *Економіка промисловості*. 1999 №3.
5. Peters T. J., Waterman R. H. *In Search of Excellence. Lessons from Americas Best – Run Companies*, Harper and Row Publishers. New York, 1982.
6. Pipes R. *Wlasność a wolność*. (Власність і свобода). Варшава. Варшавське літературне видавництво, 2000.
7. Струмилін С. Г. *Статистика и экономика*. Москва: Наука. 1979.
8. Баумоль У. *Чего не знал Альфред Маршалл: вклад XX столетия в экономическую теорию* // *Вопросы экономики*. 2001 № 2, с. 73-107.
9. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття*. У 3-х томах. Київ: Навчальна книга, 2003.
10. <http://www.cemi.rsi.ru/isesp/lci/selo99.html>. *Изменения жизни населения*. В.В.Пацюрковский, Н.Н.Корхова, И.Н.Лылова, Е.Е.Рыжжина.